

Επιμόρφωση σε πρακτικές υποστήριξης των
μαθητών και των μαθητριών στο πλαίσιο της
Διαφοροποιημένης Διδασκαλίας

Υποθεματική: για μαθητές και μαθήτριες Ρομά

Επιμορφωτής: Σ. Μαστρογιαννάκης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Υπο-Θεματικές της Ενότητας 4

- Μοντέλα διαχείρισης της ετερότητας
- Βασικές αρχές διαπολιτισμικής εκπαίδευσης
- Ενδεικτικές καλές πρακτικές Προγραμμάτων Εκπαίδευσης Παιδιών Ρομά σε τάξεις με Ρομά και μη Ρομά μαθητές
- Συχνές παγίδες: εκπαιδευτικές προσεγγίσεις, φαινομενικά διαπολιτισμικές

Σκοπός της επιμόρφωσης αποτελεί η κατανόηση του πλαισίου της εκπαίδευσης των μαθητών Ρομά, ώστε η εφαρμογή των πρακτικών της διαφοροποιημένης διδασκαλίας προς Ρομά μαθητές να είναι συμβατή με το γενικότερο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, καθώς και το πλαίσιο που συνδέεται με τις ιδιαιτερότητες της εκπαίδευσης των μαθητών Ρομά.

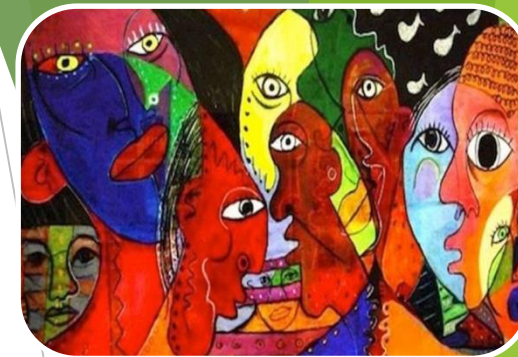

Η διαχείριση της ετερότητας στην σχολική τάξη

- Η εγγραφή μαθητών με μεταναστευτική και προσφυγική καταγωγή εδώ και μερικές δεκαετίες στις ελληνικές σχολικές τάξεις αποτέλεσε αφορμή για να εστιάσουμε την προσοχή μας στο φαινόμενο της **ετερογένειας του σχολικού πληθυσμού**. Ένα φαινόμενο το οποίο σαφώς προϋπήρχε και προτού η Ελλάδα γίνει χώρα υποδοχής σημαντικού αριθμού μεταναστών και προσφύγων.

Η ετερογένεια αποτελούσε ανέκαθεν χαρακτηριστικό των σχολικών τάξεων τόσο στην Ελλάδα όσο και στις περισσότερες χώρες. Μαθητές από **πληθυσμιακές ομάδες με διαφορετική από την κυρίαρχη εθνοπολιτισμική ταυτότητα**, όπως μαθητές Ρομά, μαθητές της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης, **μαθητές από οικογένειες παλιννοστούντων ή μεταναστών** υπήρχαν εδώ και χρόνια στο ελληνικό σχολείο.

Μαθητές, που ενώ ανήκουν στην κυρίαρχη εθνοπολιτισμική ομάδα, χαρακτηρίζονται από **άλλες διαστάσεις της ετερότητας**, όπως είναι η θρησκεία, η μορφή της οικογένειας από την οποία προέρχονται, οι ειδικές ανάγκες και άλλες.

Μοντέλα διαχείρισης της ετερότητας

Η διαχείριση της ετερογένειας, τόσο γενικότερα όσο και ειδικότερα της εθνοπολιτισμικής της διάστασης, συνδέεται με μια σειρά διαφορετικών προσεγγίσεων που δεν διακρίνονται από σαφή χρονικά όρια ούτε αποτελούν ανεξάρτητες μεταξύ τους εκπαιδευτικές προσεγγίσεις,

Χαρακτηρίζουν αντιλήψεις και πρακτικές που, όπως είναι αναμενόμενο, **επηρεάζονται**, αλλά και **επηρεάζουν**, τις εκάστοτε επικρατούσες πολιτικές ιδεολογίες.

- ▶ **Μοντέλο της Αφομοίωσης:** ολική απόρριψη της ετερότητας
- ▶ **Μοντέλο της Ενσωμάτωσης:** μερική αποδοχή της ετερότητας
- ▶ **Πολυπολιτισμικό Μοντέλο:** αποδοχή χωρίς αλληλεπίδραση
- ▶ **Διαπολιτισμικό Μοντέλο:** αποδοχή και αλληλεπίδραση

Αφομοίωση: ολική απόρριψη της ετερότητας

- Απαγόρευση σε δημόσιο χώρο της ανάδειξης κάθε πολιτισμικής, γλωσσικής, θρησκευτικής και άλλης ετερότητας.
- Μαθητές με διαφορετική ταυτότητα πρέπει να εγκαταλείψουν τα 'δικά τους' εθνοπολιτισμικά χαρακτηριστικά και να υιοθετήσουν εκείνα της κυρίαρχης ομάδας.
- Οι εκπαιδευτικοί αξιολογούσαν όλους τους μαθητές, ανεξαρτήτως της καταγωγής, με βάση το **μοντέλο του 'ιδανικού μαθητή'**, ως ένα τυπικό παράδειγμα μαθητή της κυρίαρχης ομάδας.
- *Όσοι δεν ανταποκρίνονταν στο μοντέλο;;; (διακρίσεις, σχολική αποτυχία, σχολική διαρροή)*

- Η ιδεολογική προσέγγιση της αφομοίωσης επί σειρά ετών **συνδυάστηκε με το μοντέλο της παραδοσιακής παιδαγωγικής**. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, οι ιδιαίτερες ανάγκες κάθε μαθητή αγνοούνται, «δεν μπαίνουν στο σχολείο». Απαγορεύονται οι αναφορές στην γλώσσα και την κουλτούρα των 'άλλων' μαθητών. Τιμωρούνται οι μαθητές που δεν συμβιβάζονται με το αφομοιωτικό πλαίσιο.

- **Πολλοί μαθητές Ρομά**, ως ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα μαθητών που δεν ανήκουν στην κυρίαρχη ομάδα, γρήγορα **αισθάνονται** ότι ο τρόπος που λειτουργεί το σχολείο είναι **έξω από την δική τους κουλτούρα**, δεν επιθυμούν να ανταποκριθούν στην λογική της επιβεβλημένης αφομοίωσης, συχνά **νιώθουν προσβεβλημένοι** από την στάση των εκπαιδευτικών και των άλλων μαθητών και αποφασίζουν, μην έχοντας και κατάλληλη κοινωνική ή οικογενειακή υποστήριξη να **εγκαταλείψουν το σχολείο**.

Ενσωμάτωση: μερική αποδοχή της ετερότητας

- **Αναγνωρίζει την πολιτισμική ετερότητα, αλλά μόνο στο βαθμό που δεν προκαλεί, τουλάχιστον φανερά, τις πολιτισμικές παραδοχές της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας.** Η αναγνώριση της διαφορετικότητας ήταν μερική μια περιοριζόταν στα στοιχεία εκείνα που δεν αμφισβητούσαν τις κυρίαρχες αξίες.
- Οι εθνοπολιτισμικά διαφορετικοί μαθητές πρέπει να προσαρμοσθούν και να αποδεχθούν τις κυρίαρχες σχολικές νόρμες.
- Η γλωσσική και θρησκευτική ποικιλία των μαθητών της τάξης συνεχίζει να αποτελεί ένα απαγορευμένο θέμα. Η **μοναδική γλώσσα που χρησιμοποιείται στην διδασκαλία είναι η κυρίαρχη**, ενώ στο σχολείο διδάσκεται μόνο η επίσημη θρησκεία της χώρας.
- Τόσο στην προσέγγιση της αφομοίωσης όσο και της ενσωμάτωσης, επικρατούν οι απόψεις του **‘πολιτισμικού ελλείμματος’**: οι ‘άλλοι’ πολιτισμικοί θεωρούνται ελλειμματικοί, κατώτεροι σε σχέση με τον κυρίαρχο πολιτισμό. Επομένως, βασικός σκοπός της εκπαίδευσης είναι η κάλυψη του ‘πολιτισμικού ελλείμματος’.
- Ο πολιτισμός και η κουλτούρα των **Ρομά** θεωρούνται ότι χαρακτηρίζονται από σημαντικό αριθμό πολιτισμικών ελλειμμάτων που πρέπει να καλυφθούν μέσω του σχολείου.

Πολυπολιτισμική: αποδοχή χωρίς αλληλεπίδραση

- Τα **χαρακτηριστικά** των εθνοπολιτισμικά διαφορετικών μαθητών αναγνωρίζονται ως **ισότιμα** με τα χαρακτηριστικά των μαθητών που ανήκουν στην κυρίαρχη εθνοπολιτισμική ομάδα (Μάγος, 2005).
- Η **θετική αυτοεικόνα** των εθνοπολιτισμικά διαφορετικών μαθητών **λειτουργεί** αντίστοιχα **θετικά** για τη σχολική τους επίδοση, καθώς και τη γενικότερη εκπαιδευτική τους εξέλιξη.
- Η βαθύτερη γνώση γύρω από τους άλλους πολιτισμούς **εμποδίζει** τη **δημιουργία στερεοτύπων και προκαταλήψεων** και επομένως **αρνητικών στάσεων** σε βάρος μειονοτήτων και μεταναστών.
- Οι απόψεις που υποστηρίζουν το πολυπολιτισμικό εκπαιδευτικό μοντέλο, δημιούργησαν **έντονες αναταράξεις στον εκπαιδευτικό χώρο**. Ένας **σημαντικός αριθμός εκπαιδευτικών παρέμενε προσκολλημένος στις αφομοιωτικές αντιλήψεις**, θεωρώντας ότι οι πολυπολιτισμικές απόψεις θέτουν σε κίνδυνο την κυρίαρχη πολιτισμική ταυτότητα. Οι συντηρητικές αυτές 'φωνές' συνέχισαν να ακούγονται και σχετικά με την εκπαίδευση των Ρομά. Δεν ήταν λίγοι οι εκπαιδευτικοί που θεωρούσαν μοναδικά υπεύθυνους για την σχολική αποτυχία και τη διαρροή από το σχολείο τους ίδιους τους Ρομά μαθητές και τις οικογένειές τους, ενώ συνέχιζαν να υποστηρίζουν το πολιτισμικό έλλειμμα του συγκεκριμένου πληθυσμού

Διαπολιτισμική εκπαίδευση: αποδοχή και αλληλεπίδραση

- Κατανοείται ως **εκπαίδευση σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία**, που ασχολείται με τα **εκπαιδευτικά προβλήματα της μετανάστευσης/προσφυγιάς** και αναζητά λύσεις γι' αυτά, αναπτύσσοντας της **θετικές πλευρές του φαινομένου της μετανάστευσης**.
- Δεν αναφέρεται αποκλειστικά στους μετανάστες και τη μετανάστευση. **Αφορά τον καθένα, πλειονότητες και μειονότητες, μετανάστες και μη.**
- Δημιουργεί συνθήκες για **πολυπολιτισμική ανταλλαγή** ανάμεσα στους ανθρώπους, αναγνωρίζοντας και κάνοντας **αποδεκτές τις ομοιότητες και τις διαφορές** ανάμεσα στους διαφορετικούς πολιτισμούς και τους τρόπους ζωής.
- Οδηγεί σε **εμπλουτισμό της σχολικής ζωής**, αν η εκπαιδευτική πολιτική δημιουργεί συνθήκες που επιτρέπουν το σχολείο και το κοινωνικό του περιβάλλον να αναπτύξουν αποδοχή και κατανόηση των πολιτισμικών διαφορών.
- Η περισσότερο απαραίτητη συνθήκη για μια τέτοια εκπαιδευτική καινοτομία είναι **η εκπαίδευση εκπαιδευτικών σε θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης**.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση: Θεωρία & Πράξη

- Η λέξη 'διαπολιτισμική' «αναγκαίως περιλαμβάνει -αν δοθεί η ολική σημασία στο πρόθεμα **‘διά’**- αλληλεπίδραση, ανταλλαγή, σπάσιμο των στεγανών, αμοιβαιότητα και αλληλεγγύη.
- Αν δοθεί και η ολική σημασία στη λέξη **‘πολιτισμός’**, η έννοια διαπολιτισμική περιλαμβάνει επίσης **αναγνώριση των αξιών, των τρόπων ζωής και των συμβολικών αναπαραστάσεων** με τις οποίες οι άνθρωποι -άτομα και κοινωνίες- αναφέρονται στις σχέσεις τους με τους άλλους και με τον κόσμο.
- Σημαίνει ακόμη **αναγνώριση της σπουδαιότητάς τους, της ποικιλίας τους και των αλληλεπιδράσεων** που συμβαίνουν τόσο **ανάμεσα στα διαφορετικά μέλη του ίδιου πολιτισμού** όσο και **ανάμεσα στους διαφορετικούς πολιτισμούς στο χώρο και στο χρόνο.**(Rolandi-Ricci, 1996: 59).

Paul Klee, 1927

Βασικές αρχές διαπολιτισμικής εκπαίδευσης

- ▶ Ενσυναίσθηση
- ▶ Αλληλεγγύη
- ▶ Σεβασμός της πολιτισμικής ετερότητας
- ▶ Εξάλειψη του εθνικιστικού τρόπου σκέψης, των εθνικών στερεοτύπων και προκαταλήψεων

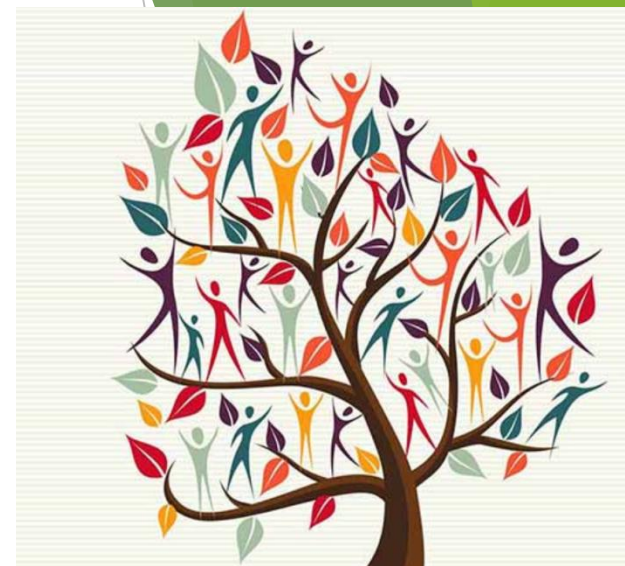
Essinger (στο Γεωργογιάννης, 1997)

- ▶ ισοτιμία πολιτισμών
- ▶ ισοτιμία μορφωτικού κεφαλαίου ατόμων διαφορετικής πολιτισμικής προέλευσης
- ▶ παροχή ίσων ευκαιριών.

Δαμανάκης (1997)

ο *Γκότοβος (2002)* προσθέτει:

- ▶ κριτική στον εθνοκεντρισμό και την αφομοίωση
- ▶ Την υποστήριξη και ενδυνάμωση των μειονοτικών ταυτοτήτων, καθώς και την αναγκαιότητα μεταρρύθμισης του σχολικού θεσμού

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Διαφοροποιημένη Διδασκαλία

Η διαπολιτισμική εκπαίδευση **συμβαδίζει με τις αξίες και αρχές της διαφοροποιημένης παιδαγωγικής**, μιας παιδαγωγικής που έρχεται σε **απόλυτη αντίθεση** με την άποψη ότι **όλοι οι μαθητές μπορούν να μάθουν τα ίδια πράγματα με τον ίδιο τρόπο**. Η διαπολιτισμική εκπαίδευση και η διαφοροποιημένη παιδαγωγική έχουν ως **επίκεντρο την ετερότητα** και την αποτελεσματική διαχείρισή της στο πλαίσιο της σχολικής τάξης, αλλά και έξω από αυτήν.

Η **Διαπολιτισμική Εκπαίδευση** υιοθετεί κοινές αξίες με:

- ▶ Κριτική Παιδαγωγική (*Giroux, 1983*)
- ▶ Εκπαίδευση για τα ανθρώπινα δικαιώματα
- ▶ Εκπαίδευση για την κοινωνική δικαιοσύνη
- ▶ Μετασχηματίζουσα μάθηση (*Mezirow, 2003*)
- ▶ Βιωματική μάθηση
- ▶ Συνεργατική μάθηση

Στόχοι της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

Διαπολιτισμική ικανότητα

Περιλαμβάνει όλες εκείνες τις **κοινωνικές δεξιότητες** που συμβάλλουν στην **αναγνώριση, αποδοχή και δημιουργική διαχείριση της ετερότητας**.

Συνδέεται με τις κοινωνικές δεξιότητες που επιτρέπουν την **αποδοχή νέων πολιτισμικών κωδίκων**, την **αναπροσαρμογή προηγούμενων αντιλήψεων και στάσεων** και την **ανάπτυξη νέων λειτουργικών στρατηγικών** στην διαχείριση της ετερότητας, τόσο της εθνοπολιτισμικής όσο και άλλων μορφών.

Διαπολιτισμικά **ικανός** εκπαιδευτικός

- ▶ Ο διαπολιτισμικά ικανός εκπαιδευτικός χαρακτηρίζεται από διαπολιτισμική ευαισθησία, διαπολιτισμική **ενημερότητα**, καθώς και διαπολιτισμική **επιδεξιότητα**. (Sercu, 2004)
- ▶ **Σέβεται** τα άτομα που προέρχονται από άλλους πολιτισμούς, έχει **ενσυναίσθηση**, είναι **ανοικτός** σε νέα μάθηση, είναι **ευέλικτος** και **μπορεί να διακρίνει τις δικές του προκαταλήψεις**. (Le Roux, 2002)
- ▶ **Καταδικάζει τις θεωρίες του 'πολιτισμικού ελλείμματος'**
- ▶ **Καταδικάζει τις αφομοιωτικές στρατηγικές**
- ▶ **Αναγνωρίζει την δυναμική διαδικασία συγκρότησης της πολιτισμικής ταυτότητας μέσα από την αλληλεπίδραση**
- ▶ **Κατανοεί τις ιδιαιτερότητες των ατόμων που βρίσκονται σε πολιτισμικές 'ενδιάμεσες ζώνες'**
- ▶ **Αναζητά πιθανά στερεότυπα στις αντιλήψεις και στάσεις του/της**

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

«Εμένα δεν μ' ενδιαφέρει αν το παιδί που είναι απέναντί μου είναι Έλληνας, Αλβανός, Τσιγγάνος, ό,τι θέλει ας είναι. Εμένα μ' ενδιαφέρει να με ακούει και να μη δημιουργεί προβλήματα στη δουλειά μου».

- Σχολιάστε την άποψη του εκπαιδευτικού.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Πολιτισμικά ευαίσθητη διδασκαλία

- ▶ Σέβεται και αναδεικνύει την **πολιτισμική ποικιλία** της τάξης.
- ▶ Συνδέει τη διδασκαλία με το **πολιτισμικό** και **οικογενειακό περιβάλλον** των μαθητών.
- ▶ Είναι **ευρεία** και **πολυδιάστατη**.
- ▶ Είναι **ενδυναμωτική**, **μετασχηματιστική** και **απελευθερωτική**.

Κατάλληλες εκπαιδευτικές ΤΕΧΝΙΚΕΣ

► Ομάδες εργασίας:

- καλλιεργείται κλίμα γνωριμίας, επικοινωνίας και συνεργασίας,
- πιθανές δυσκολίες της γλώσσας ξεπερνιούνται πολύ πιο εύκολα στις μικρότερες ομάδες,
- μαθητές Ρομά μπορούν πιο εύκολα να συνεργαστούν με τους συμμαθητές τους στο πλαίσιο μικρότερων ομάδων εργασίας παρά στο σύνολο της τάξης.

► Μελέτη περίπτωσης:

- αποτελεί μια κριτική προσέγγιση και ανάλυση διαφόρων γεγονότων, αντιλήψεων, στάσεων και συμπεριφορών τόσο από το σχολικό όσο και από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.
- προσφέρεται για την σε βάθος μελέτη περιστατικών που συνδέονται είτε με θετική είτε αρνητική διαχείριση της ετερότητας.
- Ακριβώς επειδή η μελέτη περίπτωσης εστιάζει στην ανάλυση πραγματικών ή κατασκευασμένων σεναρίων, κινητοποιεί έντονα το ενδιαφέρον των μαθητών, οι οποίοι συχνά ταυτίζονται με ρόλους των πρωταγωνιστών στα συγκεκριμένα σενάρια. Είναι προφανές ότι οι μελέτες περίπτωσης λειτουργούν ως αφόρμηση, ενώ ακολουθεί συζήτηση προκειμένου να επιτευχθούν οι εκάστοτε διδακτικοί στόχοι.

Κατάλληλες εκπαιδευτικές ΤΕΧΝΙΚΕΣ

▶ Αυτοβιογραφική αφήγηση:

- αφορούν στην **προφορική ή γραπτή περιγραφή βιωμάτων και εμπειριών** που συνδέονται, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο με τη ζωή των αφηγητών.

- Μέσα από τις αυτοβιογραφικές αφηγήσεις τους **οι μαθητές αφηγούνται και αναστοχάζονται** με άξονα τις δικές τους φωνές. Έτσι, σταδιακά, οι αυτοβιογραφικές ιστορίες αποτελούν κριτικές αφηγήσεις που κινητοποιούν τους μαθητές να κατανοήσουν τους πολιτισμικούς κώδικες που οι ίδιοι χρησιμοποιούν για την ερμηνεία του κόσμου, το πώς απέκτησαν τους κώδικες αυτούς και το πώς οι κώδικες αυτοί επηρεάζουν τις σχέσεις τους με τους άλλους.

- απαραίτητη η **δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης και ασφαλείας** στην σχολική τάξη.

▶ Μέθοδος σχεδίων εργασίας (project):

- **διδακτική προσέγγιση που έχει αφετηρία τα βιώματα και τις εμπειρίες των μαθητών**, αξιοποιεί τη **διαθεματική προσέγγιση**, προωθεί τη **δουλειά σε ομάδες** και εστιάζει στην απόκτηση της γνώσης με **ερευνητικές-ανακαλυπτικές μεθόδους** (Helm and Katz, 2003).

- Το **κοινό έργο** που έχει να παραγάγει η κάθε ομάδα στην εξέλιξη του project αποτελεί κοινό στόχο που **συσπειρώνει** τα μέλη της και **ισχυροποιεί** τους δεσμούς τους.

Ο πληθυσμός των Ρομά

- ▶ Μη ακριβής αριθμός
- ▶ Σημαντικά προβλήματα σε ζητήματα στέγασης, εργασίας, εκπαίδευσης υγείας
- ▶ Στερεότυπα και προκαταλήψεις εναντίον τους
- ▶ Η γλώσσα
- ▶ Η οικογένεια
- ▶ Μεγάλα ποσοστά αναλφαβητισμού και σχολικής διαρροής

Η Γλώσσα των Ρομά (Ρομανί)

- ▶ Οι περισσότεροι Ρομά μαθητές είναι δίγλωσσοι
- ▶ Λειτουργία τάξεων υποδοχής-κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό
- ▶ Επιμορφωμένοι και διαπολιτισμικά ικανοί εκπαιδευτικοί
- ▶ Να μην υποτιμηθεί η μητρική τους γλώσσα / μείωση αυτοπεποίθησης-αυτοεικόνας/σχολική αποτυχία

Αναζητώντας τις ευθύνες...

- ▶ Οι ευθύνες των Ρομά
- ▶ Οι ευθύνες της κυρίαρχης ομάδας
- ▶ Οι ευθύνες του εκπαιδευτικού συστήματος
- ▶ Οι ευθύνες του εκπαιδευτικού

• Το σχολείο χρειάζεται να κάνει τις αναγκαίες εκείνες προσαρμογές ώστε να γίνει φιλικό προς τους Ρομά μαθητές, κατανοώντας και σεβόμενο τις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης ομάδας.

• Η διαπολιτισμική εκπαίδευση και η διαφοροποιημένη διδασκαλία μπορούν να αποτελέσουν το κατάλληλο πλαίσιο τόσο στην θεωρία όσο και στην πράξη.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Η περίπτωση της Ελλάδας

- Ο **αλφαριθμητισμός** των Ρομά πλησιάζει το 70%.
- Συγκριτικά με το παρελθόν έχει **αυξηθεί ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών** Ρομά στα Δημοτικά Σχολεία. Υπάρχουν όμως ακόμη πολλά παιδιά σχολικής ηλικίας εκτός της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.
- Η **Ελλάδα** αποτελούσε την **χειρότερη χώρα** σε ζητήματα εκπαίδευσης Ρομά στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη (δήλωση της διευθύντριας του Ευρωπαϊκού Κέντρου για τα Δικαιώματα των Ρομά)

- Το **ΥΠΑΙΘ** α) ιδρύει **τάξεις υποδοχής και φροντιστηριακά τμήματα** σε σχολεία όπου φοιτούν Ρομά μαθητές (μέσα δεκαετίας 1990), β) επιμορφώνει εκπαιδευτικούς, γ) δημιουργεί την κάρτα φοίτησης για τους μαθητές Ρομά, ώστε να μπορούν να μετεγγράφονται σε σχολείο νέου τύπου.
- Από το 1997 ξεκινάει να λειτουργεί το **πρόγραμμα «Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων»** (πρόσφατη ονομασία **«Πρόγραμμα εκπαίδευσης παιδιών Ρομά»**) με ενδιάμεσες διακοπές μέχρι τελευταία (Καποδιστριακό ΑΠΘ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Ιωαννίνων). Δράσεις του πραγματοποιήθηκαν σε ένα σημαντικό τμήμα της ελληνικής περιφέρειας όπου υπάρχουν οικισμοί Ρομά με σκοπό τη σχολική τους ένταξη, επιμόρφωση εκπαιδευτικών, παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού, ενίσχυση της προσχολικής εκπαίδευσης, συμβουλευτική γονέων, σχεδιασμός δράσεων διαμεσολάβησης μεταξύ σχολείου και κοινότητας κ.α.
- Παρά τις θετικές παρεμβάσεις του προγράμματος **η χαμηλή σχολική επίδοση και η σχολική διαρροή συνεχίζουν να είναι αυξημένες για τους Έλληνες Ρομά μαθητές.**

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Η περίπτωση της Ελλάδας

• Έρευνα Ευθυμιάδου (2007) για αιτίες σχολικής διαρροής: φτώχεια - 34%, , περιθωριοποίηση - 24%, ρατσισμός - 29%, 8% των εκπαιδευτικών αποδίδουν την σχολική διαρροή στην έλλειψη σύνδεσης σχολείου και εργασίας, λόγω ασυμβατότητας της κουλτούρας των Ρομά με το σχολείο.

• Μέσα από τις οικογενειακές ιστορίες **γνωρίζουν** ότι οι **επαγγελματικές ευκαιρίες που θα έχουν ως Ρομά**, ακόμη και έχοντας ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση θα είναι **περιορισμένες**, αφού η ρόμικη ταυτότητα θα συνεχίσει να αποτελεί αιτία επαγγελματικών διακρίσεων σε βάρος τους.

• Με δεδομένη εξάλλου την προβληματική οικονομική κατάσταση της οικογένειας, οι νέοι Ρομά αποφασίζουν να εγκαταλείψουν το σχολείο και να **αναζητήσουν μια από τις συνήθεις εργασίες των Ρομά** προκειμένου να συμβάλλουν στο χαμηλό οικογενειακό εισόδημα.

Ενδεικτικές καλές πρακτικές Προγραμμάτων Εκπαίδευσης Παιδιών Ρομά σε τάξεις με Ρομά και μη Ρομά μαθητές

«Με αφορμή... Το δικό μας μεγάλο βιβλίο»: πρωτότυπο βιβλίο που δημιούργησαν Ρομά, 14-18 ετών (Δενδροπόταμος Θεσ/νίκης) Περιλαμβάνει: αυθεντικά κείμενα που έγραψαν συλλογικά με αφορμή παγκόσμια, εγχώρια, τοπικά, αλλά και προσωπικά γεγονότα, ζωγραφίες, κολλάζ, χάρτες

• Αν και συμμετείχαν μόνο έφηβοι/ες Ρομά, επομένως χωρίς στοιχεία διαπολιτισμικής αλληλεπίδρασης, δημιούργησε ένα πλαίσιο κριτικού γραμματισμού, αντίστοιχο με εκείνο που αναφέρει ο Φρέιρε

<http://peroma.web.auth.gr/peroma/el/node/4>

Σχέδιο εργασίας «Κλωστές ενωμένες κρατάνε λιοντάρι» (Ε' τάξη πολυπολιτισμικού Δημοτικού Σχολείου Μαγνησίας). Οι βασικές δραστηριότητες του σχεδίου εργασίας επικεντρώθηκαν:

- στην συνεργασία μεταξύ Ρομά και μη Ρομά και στην πολιτισμική ανταλλαγή
- στην διερεύνηση και αναζήτηση λύσεων για τα κοινά, σε Ρομά και μη Ρομά κατοίκους, προβλήματα της περιοχής.
- Επίσκεψη των δύο 'γειτονιών', αναζήτηση ομοιοτήτων και διαφορών.
- Στον ρόλο του 'ξεναγού' η ομάδα μαθητών, που σχεδίασε με τον εμπνευστή ένα σχέδιο ξενάγησης
- Προσκλήθηκαν στο σχολείο τόσο Ρομά και μη Ρομά κάτοικοι για να συνομιλήσουν με τους μαθητές.
- Επίσκεψη στο τοπικό Πανεπιστήμιο, που παρά την μικρή απόσταση από το χώρο κατοικίας των μαθητών, σε πολλούς από αυτούς δεν ήταν γνωστό.
- Με αφορμή την επίσκεψη στο Πανεπιστήμιο οι μαθητές έκαναν μικρές, ατομικές και συλλογικές, εργασίες που αφορούσαν στο δικαίωμα όλων των παιδιών στην εκπαίδευση, όπου και προσέγγισαν το θέμα της (αν)ισότητας των ευκαιριών, τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν πολλοί μαθητές και τους σημαντικότερους λόγους της σχολικής διαρροής.

Τα Παραμύθια των Ρομά : (Νηπιαγωγείο) αξιοποίηση ελληνικών λαϊκών παραμυθιών και παραδοσιακών παραμυθιών των Ρομά, ζωντανές αφηγήσεις με σχετικές δραστηριότητες, γλωσσικές, θεατρικές, εικαστικές κ.α. Δημιουργία μικρού λεξικού με λέξεις σε ελληνικά και ρομανί, Συνεντεύξεις παππούδων και από τις δύο πλευρές.

- Η παραπάνω δράση συνέβαλλε στην ενδυνάμωση της ταυτότητας των Ρομά μαθητών, στην κινητοποίηση του ενδιαφέροντος για την μάθηση και το σχολείο, στην εξάσκηση του προφορικού και γραπτού λόγου, καθώς και στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικής επικοινωνίας και ανταλλαγής μεταξύ Ρομά και μη Ρομά μαθητών.

Αναφορά στο Ολοκαύτωμα των Ρομά (Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση)

παρά τις χιλιάδες θύματα, αποτελεί ένα 'άγνωστο ολοκαύτωμα' για ένα μεγάλο μέρος του ευρωπαϊκού πληθυσμού, η ανάγκη να γίνει γνωστό στις νέες γενιές είναι μεγάλη.

- στο πλαίσιο εορτασμού της σχολικής γιορτής της 28ης Οκτωβρίου αξιοποιήθηκε σχετικό κείμενο για το Ολοκαύτωμα των Ρομά και ζητήθηκε από τους μαθητές σε μικτές ομάδες Ρομά και μη Ρομά να το σχολιάσουν.
- έγραψαν διαφόρων μορφών κείμενα (πχ σε μορφή ημερολογίου, αφήγησης, ρεπορτάζ, ντοκουμέντου κλπ) δραματοποίησαν, αναζήτησαν και μελέτησαν και άλλες περιπτώσεις Ολοκαυτώματος
- δημιουργεί ένα πλαίσιο για να αναπτυχθεί σχετική συζήτηση για ζητήματα διακρίσεων και ρατσισμού, και να συνδεθεί το παρελθόν με το παρόν μέσα από αναφορές σε διακρίσεις που υφίστανται σήμερα οι εθνοπολιτισμικά μη κυρίαρχες πληθυσμιακές ομάδες και μεταξύ αυτών οι Ρομά.

Η αξιοποίηση των (αυτο)βιογραφικών αφηγήσεων (Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση)

- Ρομά και μη Ρομά μαθητές, ύστερα από τις κατάλληλες οδηγίες και συντονισμό των εκπαιδευτικών, ηχογράφησαν και κατέγραψαν τόσο δικές τους αυτοβιογραφικές αφηγήσεις όσο και αφηγήσεις μελών από το οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Οι αφηγήσεις διαβάστηκαν στην τάξη και στη συνέχεια οι μαθητές δουλεύοντας σε μικτές ομάδες πραγματοποίησαν σχετικές εργασίες.
- Σκοπός των εργασιών ήταν η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών, η κατανόηση των διαφορετικών αφετηριών των αφηγητών ανάλογα με την πολιτισμική τους ταυτότητα και την κοινωνική τους καταγωγή, η διερεύνηση πιθανών διακρίσεων, προκαταλήψεων και στερεοτύπων που αναδεικνύονταν. Τελικός σκοπός της δράσης ήταν η ανάπτυξη της ενσυναίσθησης και της διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

Σε τάξη Δημοτικού Σχολείου όπου φοιτά ο Ραφαήλ (Ρομά μαθητής) ο δάσκαλος ζητά από τους μαθητές να υπολογίσουν το εμβαδόν της αίθουσας. Ο Ραφαήλ πολύ γρήγορα μετρά με το μέτρο τις διαστάσεις της αίθουσας και υπολογίζει πρώτος από όλους το εμβαδόν. Ο δάσκαλος του λέει: «Ξέρω πόσο κοφτερό μυαλό έχεις. Αν το χρησιμοποιούσες και στα άλλα μαθήματα, θα ήσουν άριστος μαθητής».

- Σχολιάστε το περιστατικό.

Συχνές παγίδες

► **Η παγίδα της ‘στοχοποίησης’:** Συχνά οι εκπαιδευτικοί θέλοντας να ενισχύσουν την αυτοεικόνα και την αυτοπεποίθηση των Ρομά μαθητών, **αναφέρονται στην ταυτότητά τους ή οργανώνουν δραστηριότητες για την ανάδειξη της ρόμικης ταυτότητας**, θεωρώντας αυτονόητο ότι αυτό είναι κάτι επιθυμητό και από τους ίδιους τους Ρομά μαθητές. Χωρίς να αποτελεί τον κανόνα, **πολλές περιπτώσεις μαθητών Ρομά προτιμούν να μην γίνεται αναφορά στην καταγωγή τους**, στοιχείο που νιώθουν ότι τους διαφοροποιεί από την εθνοπολιτισμική πλειονότητα της τάξης. Ένας από τους λόγους μιας τέτοιας επιθυμίας είναι προφανώς ο **φόβος στιγματισμού ή απόρριψης** αν γίνει γνωστή η εθνική, πολιτισμική, θρησκευτική, γλωσσική ή όποια άλλη ταυτότητα τους διαφοροποιεί από την πλειονότητα.

► **Η παγίδα της αφομοίωσης:** Αναφέρεται στους εκπαιδευτικούς οι οποίοι **επιθυμούν την πολιτισμική αφομοίωση των Ρομά μαθητών από την κυρίαρχη εθνοπολιτισμική ταυτότητα**. Θεωρούν ότι η ρόμικη ταυτότητα αποτελεί ένα ‘στίγμα’ για τους μαθητές και επομένως σκοπός της εκπαίδευσης είναι η αφομοίωσή τους ή, με άλλα λόγια, η απόκρυψη της πολιτισμικής τους ταυτότητας, τουλάχιστον στο σχολικό περιβάλλον.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Συχνές παγίδες

- ▶ **Η παγίδα του εθνοκεντρισμού:** Αναφέρεται στις περιπτώσεις εκείνες εκπαιδευτικών που προσπαθούν να 'κρύψουν' την ταυτότητα των Ρομά μαθητών κάτω από την κυρίαρχη εθνική ταυτότητα «Έλληνας/Ελληνίδα» αναδεικνύοντας την τελευταία ως σημαντικότερη από κάθε άλλη πολιτισμική ταυτότητα που μπορεί να υπάρχει στην σχολική τάξη. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά των Ρομά υποβαθμίζονται εντελώς, ενώ η ταυτότητα της κυρίαρχης εθνοπολιτισμικής ομάδας λειτουργεί ως η ιδεατή ταυτότητα.
- ▶ **Η παγίδα του πολιτισμικού ελλείμματος:** αντιπροσωπεύει τις απόψεις σύμφωνα με τις οποίες οι Ρομά μαθητές είναι πολιτισμικά 'ελλειμματικοί' σε σχέση με τους μαθητές της κυρίαρχης εθνοπολιτισμικής ομάδας. Το σχολείο και ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει να καλύψει το παραπάνω 'έλλειμμα'. Τέτοιες απόψεις προωθούν στερεοτυπικές και προκατειλημμένες απόψεις για τον 'άλλον' και εντέλει ρατσιστικές αντιλήψεις περί ανώτερων και κατώτερων πολιτισμών. Ο κυρίαρχος πολιτισμός ιεραρχείται ως ανώτερος, ενώ οι 'άλλοι' πολιτισμοί θεωρούνται κατώτεροι

'παγίδες' : εκπαιδευτικές προσεγγίσεις, δραστηριότητες οι οποίες, αν και πιθανόν σε ένα πρώτο επίπεδο φαίνονται 'διαπολιτισμικές', στην πραγματικότητα δεν συμβάλλουν στην ανάπτυξη διαπολιτισμικής επικοινωνίας και ανταλλαγής, δημιουργώντας κάποιες φορές ακριβώς αντίθετα, από τα προσδοκώμενα, αποτελέσματα

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Συχνές παγίδες

- ▶ **Η παγίδα της πολιτισμικής αχρωματοψίας:** Φαινομενικά διαπολιτισμικές προσεγγίσεις όπως η άποψη «Για μένα δεν έχει σημασία αν ο μαθητής είναι Έλληνας, μετανάστης ή Ρομά. Εγώ δεν βλέπω διαφορές ανάμεσα στα παιδιά». Η διαπολιτισμική προσέγγιση δεν αρνείται τις πολιτισμικές διαφορές μεταξύ των μαθητών, τις οποίες αντιμετωπίζει ως ευκαιρία πολιτισμικής ανταλλαγής και πολιτισμικού πλούτου στο πλαίσιο μιας πολυπολιτισμικής σχολικής τάξης. Εξάλλου, ο κάθε μαθητής ξεκινά από μια διαφορετική αφετηρία, μεγαλώνει σε διαφορετικό οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον, στοιχεία που έτσι κι αλλιώς τον διαφοροποιούν από τους υπόλοιπους συμμαθητές τους.
- ▶ **Η παγίδα της εξωτικοποίησης:** Αφορά στην προσέγγιση του πολιτισμικά διαφορετικού μέσα από μια στερεοτυπική – εξωτική προσέγγιση. Έτσι, η εξωτική προσέγγιση για τους Ρομά αφορά την εικόνα ενός λαού που δεν του αρέσει να έχει μόνιμη στέγη, του αρέσει να ταξιδεύει, να ζει σε σκηνές, να μην πηγαίνει σχολείο και ως μοναδική απασχόληση να έχει τον χορό και το τραγούδι.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Ζητήματα εκπαίδευσης Ρομά μαθητών/τριών

- ▶ Διαπολιτισμική εκπαίδευση
- ▶ Διαφοροποιημένη διδασκαλία
- ▶ Διδασκαλία γλώσσας
- ▶ Διδασκαλία μαθηματικών
- ▶ Διδασκαλία άλλων μαθημάτων
- ▶ Αξιοποίηση της Τέχνης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Αξιολόγηση των μαθητών/τριών Ρομά

- ▶ Παρακολούθηση της ατομικής εξέλιξης στην σχολική επίδοση του μαθητή
- ▶ Παρακολούθηση της συμμετοχής του μαθητή στις σχολικές δράσεις εντός και εκτός τάξης
- ▶ Παρακολούθηση της γενικότερης στάσης του μαθητή απέναντι στα σχολικά καθήκοντα και υποχρεώσεις
- ▶ Παρακολούθηση της επικοινωνίας του μαθητή με τους συμμαθητές του
- ▶ Παρακολούθηση του γενικότερου ενδιαφέροντος του μαθητή απέναντι στον σχολικό θεσμό

Οι προτάσεις

- ▶ Διαπολιτισμική εκπαίδευση
- ▶ Διαφοροποιημένη παιδαγωγική
- ▶ Τάξεις υποδοχής και ενισχυτικές τάξεις
- ▶ Κατάλληλο εκπαιδευτικό υλικό
- ▶ Επιμόρφωση εκπαιδευτικών
- ▶ Σύνδεση σχολείου κοινότητας
- ▶ Αξιοποίηση πολιτισμικών διαμεσολαβητών
- ▶ Ενίσχυση προσχολικής εκπαίδευσης
- ▶ Ανάδειξη καλών πρακτικών
- ▶ Σχολές γονέων (Ρομά και μη Ρομά)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Συμπεράσματα

«Μια φορά ήταν ένα φίδι που έμενε μέσα σε ένα δέντρο. Κι όλο μεγάλωνε και μεγάλωνε μέχρι που δεν χώραγε στο δέντρο και τότε ήθελε να βγει, αλλά δεν μπορούσε. Έσπρωχνε το δέντρο, έσπρωχνε, τίποτα. Μια μέρα πέρασε από κει ένας άνθρωπος που έπαιζε βιολί. Κάθισε κάτω από το δέντρο, πήρε το βιολί του κι άρχισε να παίζει. Τότε το δέντρο άνοιξε κι άφησε το φίδι να βγει. Αυτό πήγε στο χωριό να βρει τους ανθρώπους. Οι άνθρωποι όμως το έδιωχναν και του πέταγαν πέτρες γιατί νόμιζαν ότι είναι ο διάβολος. Αλλά αυτό δεν ήταν ο διάβολος. Μόνο καμιά φορά που το έβριζαν, αυτό θύμωνε πολύ και ήθελε να τους φάει όλους, αλλά δεν το έκανε. Μετά έφυγε από το χωριό γιατί δεν ήθελε να ακούει τους ανθρώπους να το βρίζουν και πήγε ξανά στα χωράφια. Ήταν πολύ μόνο του κι έλεγε πώς πιο καλά ήταν μέσα στο δέντρο, ήταν και ζεστά. Μια μέρα είδε μπροστά του ένα παιδί. Αυτό δεν φώναζε κι ούτε άρχισε να τρέχει. Τότε το φίδι σταμάτησε και το κοίταξε. Του μίλησε, αλλά το παιδί δεν καταλάβαινε. Μετά το παιδί έφυγε, αλλά την άλλη μέρα ήρθε ξανά. Και το φίδι το περίμενε. Αυτό γινόταν συνέχεια επτά μέρες και την τελευταία μέρα το παιδί πήγε κι αγκάλιασε το φίδι και τότε κάτι έγινε. Το πουκάμισο του φιδιού έπεσε κι από μέσα βγήκε ένα άλλο κανονικό παιδί. Και τότε το παιδί που παλιά ήταν φίδι, αλλά τώρα πια δεν ήταν, πήρε το άλλο παιδί και πήγαν να παίξουν».

- ▶ Ο ρόλος του εκπαιδευτικού
- ▶ Το κλίμα της τάξης
- ▶ Το συμπεριληπτικό σχολείο
- ▶ Δεν υπάρχουν ‘μαγικές συνταγές’, αλλά μια ‘μαγική λέξη’: ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ
- ▶ Ο ρόλος της διαφοροποιημένης παιδαγωγικής και της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης υπηρετούν τους στόχους της συμπερίληψης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΕ ΟΜΑΔΕΣ

- ▶ Χωριζόμαστε σε Ομάδες και αναλαμβάνουμε μία από τις Μελέτες Περίπτωσης που ακολουθούν.

Τις συζητάμε για 15-20 λεπτά περίπου και παρουσιάζουμε τις απαντήσεις μας στην Ολομέλεια.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Μελέτες περίπτωσης

«Εμένα δεν μ' ενδιαφέρει αν το παιδί που είναι απέναντί μου είναι Έλληνας, Αλβανός, Τσιγγάνος, ό,τι θέλει ας είναι. Εμένα μ' ενδιαφέρει να με ακούει και να μη δημιουργεί προβλήματα στη δουλειά μου».

Συνέντευξη με Νηπιαγωγό (Αθήνα, 2005)

Πώς κρίνετε την παραπάνω άποψη;

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

- ▶ Στην Γ΄ τάξη Δημοτικού Σχολείου όπου φοιτά μαθητής Ρομά ο εκπαιδευτικός βάζει στα παιδιά test στο πλαίσιο του μαθήματος της Γλώσσας. Το test περιλαμβάνει άγνωστη ορθογραφία και συμπλήρωση γραμματικών ασκήσεων (καταλήξεις ενικού και πληθυντικού ουσιαστικών και επιθέτων). Ο δάσκαλος έχει υπογραμμίσει τα λάθη του μαθητή και σημειώνει: «5/20 Γιατί;;;»
- ▶ Σχολιάστε το παραπάνω περιστατικό.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

- ▶ Σε ένα Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας ανάμεσα στους μαθητές είναι και ένας Ρομά. Ο συγκεκριμένος μαθητής συνήθως δεν συμμετέχει στο μάθημα και ούτε έχει δημιουργήσει κάποια ιδιαίτερη σχέση με τους υπόλοιπους μαθητές. Οι υπόλοιποι μαθητές, χωρίς να τον απορρίπτουν δεν κάνουν καμιά κίνηση για να τον πλησιάσουν. Οι εκπαιδευτές έχουν χρησιμοποιήσει την τεχνική των ομάδων εργασίας με σκοπό να βοηθήσουν το συγκεκριμένο μαθητή να ενταχθεί στην τάξη, αλλά μέχρι τώρα δεν υπήρξε αποτέλεσμα.
- ▶ Αν διδάσκατε στο παραπάνω ΣΔΕ τι προτάσεις θα κάνετε για να αντιμετωπίσετε το συγκεκριμένο περιστατικό;

- ▶ Το παρακάτω κείμενο έγραψε μαθητής Ρομά Δ' Δημοτικού με περιστασιακή παρακολούθηση της σχολικής τάξης.
- 1. Τι σχόλια θα κάνατε προς τον μαθητή;
- 2. Ποιες δράσεις θα κάνατε για να βελτιώσετε την σχολική του επίδοση στο μάθημα της γλώσσας;

«Εγώ μένω στο χωριό που το λένε Καλαμάκι. Το χωριό έχει ποτάμι και πολλά χωράφια. Είναι ωραίο χωριό. Το καλοκαίρι. Μου αρέσει να παίζω με τους φίλους μου. Οι φίλοι μου είναι ο Ραφαήλ ο μικρός και ο Ραφαήλ ο μεγάλος, ο Αλέξανδρος, ο Μιχάλης και ο Κόστας. Μου αρέσει να παίζω κρυφτό. Το όνειρο είναι να πάρω κινητό τηλέφωνο».

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

- ▶ Μια μαθήτρια Ρομά Γ΄ Δημοτικού κάνει μαθηματικούς υπολογισμούς χρησιμοποιώντας τα χέρια και το μυαλό της. Όταν πάει να χρησιμοποιήσει χαρτί και μολύβι, συνήθως μπερδεύεται, θυμώνει και σταματά την προσπάθεια.

Αν ήσαστε δάσκαλος/α της τάξης τι θα κάνατε για να υποστηρίξετε την μαθήτρια;

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

- ▶ Εργάζεστε ως δάσκαλος στην Ε΄ τάξη ενός Δημοτικού Σχολείου, στην οποία φοιτούν και πέντε Ρομά μαθητές. Σχεδιάστε ένα project με σκοπό την ενδυνάμωση των Ρομά μαθητών και την καλλιέργεια της αλληλεπίδρασης μεταξύ Ρομά και μη Ρομά μαθητών.

Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

- ▶ Ποια είναι τα μαθήματα/ενότητες που περιλαμβάνονται στο project?
- ▶ Ποια είναι τα βασικά βήματα για την πραγματοποίησή του;
- ▶ Ποιες είναι οι σημαντικότερες δραστηριότητες;
- ▶ Ποιες είναι οι πιθανές δυσκολίες;

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

- ▶ Ένας εκπαιδευτικός με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Ρομά (8 Απριλίου) αναθέτει στους Ρομά μαθητές της τάξης να αναζητήσουν πληροφορίες και να παρουσιάσουν στους μη Ρομά συμμαθητές τους πληροφορίες για την ‘ιστορία των Ρομά’.
- ▶ Πώς κρίνετε την παραπάνω δραστηριότητα;

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Πρόσκληση

Το Παράρτημα Ρομά Αλιβερίου του Κέντρου Κοινότητας της κοινωφελούς επιχείρησης του Δ. Βόλου ΚΕΚΠΑ-ΔΙΕΚ, το πρόγραμμα κοινωνικών παρεμβάσεων της Ι.Μ. Δημητριάδος: «Αγ. Απόστολος Θαδδαίος» και το 2ο Γυμνάσιο Ν. Ιωνίας σας προσκαλούν με μεγάλη χαρά, στα εγκαίνια της έκθεσης με τίτλο: «Οι γυναίκες Ρομά δημιουργούν» που θα πραγματοποιηθούν στο Κέντρο Τέχνης «Τζιόρτζιο Ντε Κίρικο», 2ος όροφος (Μεταμορφώσεως 3), την Τετάρτη 11/3/2020 και ώρα 7:00 μ.μ.

Διάρκεια Έκθεσης: 27/3/2020

Ώρες Λειτουργίας Έκθεσης:

ΤΡΙΤΗ έως ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ: 10:00-13:00 & 18:00-20:00

- ▶ Στην προηγούμενη διαφάνεια παρουσιάζεται η αφίσα-πρόσκληση για μια έκθεση σχετική με δημιουργίες γυναικών Ρομά.

Αν μένατε στην πόλη που πραγματοποιείται η παραπάνω έκθεση πώς θα μπορούσατε να την αξιοποιήσετε στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης;

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- ▶ Είστε δάσκαλος/α σε μια τάξη με Ρομά και μη Ρομά μαθητές. Ένας από τους μη Ρομά μαθητές φωνάζει κατά τη διάρκεια του μαθήματος: «Κύριε/α οι γύφτοι με ενοχλούν».
- ▶ Πώς θα αντιδρούσατε;

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΑ ΣΕΝΑΡΙΑ

- ▶ Βλέπουμε τα 5 Σενάρια για μαθητές και μαθήτριες Ρομά που υπάρχουν στο Εκπαιδευτικό Υλικό και συζητάμε για τη Δομή και το Πρότυπο που χρησιμοποιήθηκε.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΣΕ ΟΜΑΔΕΣ ΜΕ ΡΟΛΟΥΣ

- ▶ Χωριζόμαστε στις ίδιες Ομάδες όπου όμως **το κάθε μέλος αναλαμβάνει έναν ρόλο**. Κάθε Ομάδα αναλαμβάνει να συζητήσει και να αξιολογήσει ένα Σενάριο.

Οι Ομάδες παρουσιάζουν τα Σενάρια στην Ολομέλεια.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη